10

DE LAUDIBUS
CLEMENTIS XII.
P. O. M.
ORATIO

HABITA

A' NICOLAO GALEOTTI
SOCIETATIS JESU

In Aula Maxima Collegii Romani.

Eminentiſſimo ac Reverendiſſimo Principi

NEREO

S. R. E. CARDINALI

CORSINO

Sanctiſſimi Dñi Noſtri Fratrisfilio

DICATA.

ROMÆ, MDCCXXX. Typis Antonii de Rubeis, è Foro Rotundæ, in via ad Seminarium Romanum.

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

Eminentiſſime, ac Reverendiſſime

PRINCEPS.

CUm quæ *proximis hiſce diebus, Eminentiſſime, ac Reverendiſſime Princeps, de* Patruo Tuo Sanctissimo *publicè dixi, obſer-*

Digitized by Google

vantiæ cauſa in lucem edere cogitarem, nunciatum illico fuit, Te nova dignitate auctum, eo cum bonorum omnium plauſu, quem excitare debuit merces egregiis Tuis in Rempublicam meritis attributa. Quare nihil cunctandum ſum ratus, ut Orationem hanc nomini inſcribendam curarem Tuo, & inde illi, quod unum eſſe poſſet ornamentum accerſerem. Quod enim CLEMENTIS *eſt, id omne ad Te pariter jure optimo pertinet: utpote qui ad illum proximè non tam cognatione ſanguinis, quàm virtutum præſtantiſſimarum ſimilitudine accedis. Teſtis eſt Europa cuncta, quantum illæ ſe prodiderint in Regum aulis, cùm Legationibus obitis, tum rebus ſapientiſſimè adminiſtratis. Quamquam non opus eſt nobis, qualem Te præſtiteris antea, ab exteris nationibus percunctari.*

Siquidem maximæ omnium poteſtatis adjutor, & adminiſter in hac Orbis terrarum luce poſitus illud fidei, vigilantiæ, ſapientiæ, ſingulariſque benignitatis

tatis dediſti ſpecimen, ut hanc ad benemerendum propenſionem mutuatus planè videaris à Cœlite illo Beatiſſimo, qui ſpectata vitæ ſanctimonia effecit, ne quidpiam Genti Tuæ nobiliſſimæ ad nominis immortalitatem deeſſet. Quando igitur gaudent univerſi præclaras haſce animi dotes, atque ornamenta tam illuſtri loco eſſe ſita, patere me quoque idipſum Tibi qualicunque hoc oblato munere gratulari. Erit Pontifici Optimo gloriæ argumentum non leve, quod omni laude cumulatus IPSE PRINCEPS *ejus laudum patrocinium ſuſceperis.*

Digitized by Google

FRANCISCUS RETZ

Præpoſitus Generalis Societatis Jeſu.

CUm Orationem de laudibus CLEMENTIS XII. P. O. M. habitam in Aula maxima Collegii Romani a P. Nicolao Galeotti Societatis noſtræ Sacerdote, aliquot noſtræ Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint, facultatem facimus, ut typis mandetur, ſi iis, ad quos pertinet, ita videbitur; cujus rei gratia has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Romæ 17. Decembris 1730.

Franciſcus Retz.

Imprimatur,
Si videbitur Rm̃o P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

N. Baccarius Ep. Bojan. Viceſg.

Imprimatur.
Fr. Joachim Pucci Sac. Th. Mag., & Socius Rm̃i Patris Sac. Pal. Apoſt. Mag. Ord. Præd.

ORA-

Digitized by Google

ORATIO.

SI cui contigit, ut cum Summi Principis laudes eſſet in ampliſſima virorum concione prædicaturus, nulla foret ei vel aſſentationis, vel arrogantiæ nota pertimeſcenda, illud profectò conſecutus eſſe videor, cum data mihi provincia eſt, ut in hoc pleno Majeſtatis, & amplitudinis cœtu Sanctiſſimo Eccleſiæ Moderatori CLEMENTI XII. delatum Superioribus hiſce Menſibus Pontificatus honorem, publico hujus Romani Collegii nomine gratularer. Etenim præterquamquod ea ſunt illius in univerſam Remp. merita, ut tametſi dicantur de illo plurima, plura tamen ob eorum multitudinem prætermittere neceſſe ſit, quis nos ad id muneris exequendum adductos eſſe non videat, non ſolum communis lætitiæ causâ, verum etiam, gratiæ alicujus pro collato nobis olim honore, quoquomodo poſſumus referendæ? Cum enim ab ineuntis adoleſcentiæ flore hoc Ille Gymnaſium non minùs aſſiduitate ſuâ, quàm virtutum omnium, quibus ætas florere illa poteſt, lumine auxerit, ac decoraverit, ſuccenſere mihi poteſt, opinor, nemo, ſi laudes illas dicendo perſequar, unde ſentiam in has liberales quoque artes tantum ornamenti, ac decoris redundare. Ac ſi ullo tempore declaranda hæc à nobis voluntas fuit, hoc certè eſſe debet, cum univerſus Ordo noſter, non ſine Dei immortalis numine, in hanc Arcem omnium gentium convenit, ut quam in longinquis terris tam fauſtæ rei accepto nuncio lætitiam cæperat, coram nunc patefaceret, pedibuſque Parentis Optimi ſuppliciter advolutus jucundiſ-

Digitized by Google

ſimo ejus aſpectu, atque alloquio recrearetur. Ita fiet, ut ſi qua minus ornatè dicam, præſentia ſocii ſuâ aliquâ ſaltem ex parte ſuppleant, quæ maximo debetur Principi commendationem. Unum tamen ad cumulandum gaudium animadverto mihi eſſe adverſarium maximè, quod in tanta rerum dicendarum magnitudine, atque præſtantia neque unam præ alia ſeligere facili negocio poſſim, neque certum in dicendo mihi finem, rationemque præſcribere. Faciam igitur, quod advenæ regiam ingreſſi Urbem ſolent, qui modico ſibi ſpatio ad conſpiciendum dato, nullo pene diſcrimine quoquoverſus oculos,animumque circumferunt, reverſique ad ea,quę primo fuerant contemplati, rerum pulchritudinem hæſitantia linguæ potius, & animi ſtupore quodam, quàm exquiſitò dictionis genere prædicant: Sic ego tot eximiarum CLEMENTIS virtutum admiratione defixus eò provehar oratione mea, quò me ſponte ſuâ conceptus quaſi quidam impetus rapiet: Quæcumque tamen dixero, expectate certè, Auditores, omnia plena laudis, honeſtatis, amplitudinis, plena gloriæ: Eum denique Principem vobis animo, & cogitatione depingite, qui omnia facta, atque conſilia ſua ad virtutem referat, ac dignitatem, & quo propterea ad Eccleſiæ præfecturam evecto, non tam delatum illi ſummum honoris gradum, quàm Sacerdotio ipſi magnum decus additum gratulemini. Nam ſi ex veterum ſapientum ſenſu ille verè appellandus eſt honor, qui perpetuæ virtutis eſt præmium, quid Eccleſiæ cunctæ accidere glorioſius poterat, quàm eum nanciſci Præſidem, qui non intermiſſo vitæ totius ſanctiſſimè, honeſtiſſimèque actæ curſu ad ſummum honoris faſtigium ſibi aditum patefecerit? Ac verè ut ad hujuſmodi gloriam contenderet, mirabiliter egregia omnia cùm naturæ, tum fortunæ munera conſenſerunt. Quæ enim in Heroibus procreandis felicior patria, quàm Florentinorum Civitas, quæ cum litterarum ſcientiâ, divi-

Cic. ep. fam. 10.

divitiarum copiâ, militari gloriâ, & incolarum nobilitate floruit quàm quæ maximè, tum in Sacrorum procuratione longè etiam plurimis antecellit? Ubi enim memoria vetera repetentibus non occurrent vobis Florentini Præſules, ac Purpurati Patres innumeri, qui partim Sanctitate morum, partim doctrina, atque conſilio, partim denique immenſis perferendis laboribus, ac morte ipſa conſtantiſſimè obita, egregiam Eccleſiæ operam non collocaverint? In hac ipſa Dignitatis Sede celſiſſima nonne ſolemne jam factum eſſe videmus, ut geminis unoquoque ferè Sæculo Florentinis Pontificibus univerſæ Chriſtianæ Reipublicæ gubernacula committerentur? Verùm Laurentio Corsino non externis opus erat exemplis, quandoquidem ſatis ſuperque domeſtica ſuppetebant, quibus incenſus incredibili flagraret veræ laudis comparandæ cupiditate. Cum enim in ea familia natus eſſet, in qua verus honor, ac ſplendor enituiſſet, fieri certè non potuit, quin excelſa omnia, atque præclara, & adoleſcente digna optimo cogitaret. Quâ quidem in re nolite à me quæſo virorum illorum quaſi cenſum inſtitui, qui ex Corsina Familia ſive apud exteras nationes, ſive etiam in patria graviſſimis Reip. muneribus defuncti ſunt. Supervacaneum eſſet enumerare ſingulos Patres conſcriptos, Oppidorum Dynaſtas, Regios Conſiliarios, copiarum Duces, Syniſcalcos, quos vocant, Legatos, atque Oratores, quibus Gens iſta Romæ, Florentiæ, atque in Hiſpania feliciter propagata ſeſe commendavit memoriæ hominum ſempiternæ. Alia enim obverſabatur Principi noſtro rerum præclarè geſtarum gloria, ut ad ſanctius amplectendum vitæ genus inflammaretur. Cogitabat ille ſecum, quantum de Religione meriti olim fuiſſent Corsini illi Feſulanæ, ac Volaterranæ Eccleſiæ Moderatores, qui tametſi alieno Reipublicæ tempore, vel Sacris ferendis legibus, vel pravis hominum

moribus corrigendis tantopere in retinenda vetere diſciplina laboraverunt. Quantum Petrus ille Florentinus Epiſcopus, & S. R. E. Cardinalis ampliſſimus perhonorifica legatione ſua, quam ad Carolum IV. Cæſarem objit, à quo ob conciliatam inter Pannoniæ Regem, alioſque Germaniæ Principes pacem, acceptum S. R. I. Principis titulum hæreditarium ſucceſſoribus fecit. Quantum Americus Florentinus item Epiſcopus, qui ob eximiam, ſingularemque virtutem à Martino V. Pontifice primus omnium Provinciæ ſuæ Metropolitanus eſt conſtitutus: ut inde potiſſimum liqueat quicquid honoris eſt Florentinæ Cathedræ, ſive à Pontificibus, ſive à Cæſaribus attributum, id omne ab hujus familiæ nobiliſſimæ Gentilibus profluxiſſe. Quid illa duo noſtra, Patrumque memoria Romanæ Curiæ lumina Octavianum, & Cardinalem Nereum dicam? Quorum alter ad Ludovicum XIII. Legatus in Galliam tantum laboris, ac ſtudji contulit ad nefariam illorum Sectam hominum profligandam, qui à Romani Pontificis obedientia deſciverant, alter verò eâdem legatione pari cum laude perfunctus, vel hoc nomine immortalitatem adeptus eſt, quod eam Fratris Filio, Principique noſtro præbuerit inſtitutionem, unde tanti in univerſos homines fructus eſſent conſecuturi. Sed qui Adoleſcentem egregium domeſticæ laudis oblviſci non ſineres, tu eras in primis, Andrea Beatiſſime, qui ex illo piorum concilio non ſolum præſenti ope, ſed eximiæ quoque ſanctitatis exemplo ſponte jam ſuâ currentem, veræ laudis, & gloriæ ſtimulis concitabas, efficiebaſque, ut quemadmodum ipſe tam inſigni prodigio præſignificatus orbi fueras, ita Nepotem hunc tuum divinitus verè nobis datum, & quaſi Cælo delapſum hominem arbitraremur. Ab his majoribus ortus Laurentius Corsinus nihil ſibi ſtudio habuit magis, quam ut acceptam ab illis gloriam inſigni aliqua rerum pulcherrimarum acceſſione locu-

locupletaret. Itaque in Romano Seminario eloquentia, ac ſeverioribus diſciplinis excultus, in Piſano primum Athenæo, deinde verò hìc etiam Romæ totum ad humani, divinique juris cognitionem ſe dedit: ſic, ut ingenio, labore, induſtria, atque profectu expectationem, quæ de ipſo erat cæteroqui maxima, non ſuſtineret modò, ſed multis quoque partibus ſuperaret. Incredibile verò dictu eſt, quàm propenſa jam inde eluceret in eo ad virtutem indoles, quantamque vitæ innocentiam cum hujuſmodi litteratura conjungeret. Abundabat ille divitiarum copia, cognationibus, atque affinitatibus florebat ampliſſimis, perpolito item ingenio, liberali ſpecie, ac ſingulari affabilitate ſermonis incredibiliter ſibi animos conciliabat; & quamquam plura certè deeſſe non poterant in illo ætatis flexu voluptatum invitamenta, in Principe tamen noſtro quid non moderatè, quid non verecundè, quid non piè, quid non religiosè dictum, aut factum animadverti umquam potuit? Ut quæ nunc eſt in Corsino Pontifice morum gravitas, atque conſtantia, eamdem fuiſſe in Corsino Adoleſcente affirmare, qui tunc ei erant contubernales, non dubitent. Quò minus mirandum eſt, ſi quid honoris foret, quo poſſet juvenilis illa ætas ornari, id omne ab æqualibus conſenſione mirifica ſæpe numero Laurentium obtinuiſſe. Magnum quippe jam tum Reipublicæ præſidium in Adoleſcente optimo præſagiebant, & quemadmodum Cyri illius deliteſcentis in ſilvis majeſtatem ſentiebant paſtores pueri, ita Laurentii æquales ex tam egregiis moribus videbantur ejus, quæ futura deinceps erat, amplitudinis conjecturam capere. Neque diu expectandum certè fuit, donec ex umbratili, ac domeſtico vitæ genere in ſolem, ut ajunt, ac pulverem progrederetur. Ad capeſſendam Rempublicam bonorum omnium votis expetitus plures in ea perhonorificos Magiſtratus habuit, atque ita geſſit, ut haud facile ſit exiſtimare, utrùm plus ei

ſe-

ut ipſe quoque aliis eo, quod injunctum ſibi fuiſſet, munere ſatisfaceret. O vocem ſapientiſſimo viro dignam, o continentiſſimæ, atque honeſtiſſimæ indicem voluntatis! Satius quippe ducebat plura adhuc honeſtè, ac rectè facere, quàm quæ honeſtè, ac rectè feciſſet ab aliis commemorari; negabatque aliam in re bene gerenda mercedem ſpectari oportere, quàm conſcientiæ pretium. Tac. in vit. Agr. Fuit tamen tempus illud, cum acer, & intelligens hominum æſtimator Clemens XI., cum plures cooptavit in ſenatum præſtanti doctrinâ, & conſilio, Patres ampliſſimè de Nicomedienſis etiam Antiſtitis merito, ac dignitate decrevit. Credo ego, Pontificem illum ab hac mortali corporis concretione ſejunctum ſibimet placere apud Superos, quod ejus, quâ fruimur in præſens, nobis jecerit ſemina felicitatis, talemque virum in eo locaverit dignitatis gradu, unde ad ſummum quoque faſtigium eveheretur, & univerſo hominum generi eſſet incredibiliter profuturus. Age vero, quam propoſuit ſibi Cardinalis ampliſſimus a laboribus, quibus hactenus perfunctus fuerat, ceſſationem? Immo verò perinde, ac ſi tunc primum rerum gerendarum Tyrocinium poneret, nullas oſtendit ſummis viris eſſe oportere à præclaris actionibus ferias, nullam præſtantis exercendæ virtutis intermiſſionem. Non ita multorum annorum intervallo ſacris ferè omnibus Purpuratorum Patrum adſcriptus cœtibus, quos adhibere Pontifices in conſilii capiendi deliberatione ſolent, quantum Reipublicæ, ac bonis omnibus commodarit, nihil attinet commemorare. Vos ipſi aderatis unâ Collegæ veſtro, Patres Ampliſſimi, ſapientiamque ejus intuentes propiùs, tantam illius partem uni viro attributam eſſe demirabamini. Quàm ſimplex, bone Deus, quàm ſincerum in ferenda ſententia judicium, quàm ab omni cupiditate vacuum, quàm ad veritatis, juſtitiæque normam excogitatum! Perſpectum erat omnibus, nihil ab eo privatæ utilitati,

ni-

nihil amicitiæ, nihil gratiæ, nihil cujuſquam precibus tribui. Sed hoc æquitatis conſervandæ ſtudium, ut aliquantò magis in apertum proferam, ſinite me hoc loco, Auditores, modeſtiſſimi Principis pudori aliquid indulgere, & ab eo parumper avertere orationem meam, ut de ipſo reticens, rem totam vobis ante oculos ponam. Neminem veſtrum latet, quàm arduum ſit, atque difficile, Romæ præſertim in tanto ſtudio partium, tam diſcrepantia inter ſe judicia ſubire, itaque diſſidentes voluntates hominum conciliare, ut ſint illi quoque quidquid ipſe ſenſeris probaturi. Frequentes enim ſunt in Romana Curia omnium ferè nationum, ac gentium jureconſulti, doctrinâ, ſapientiâ, auctoritate, atque exercitatione clariſſimi. Summum proinde ineſſe oportet in eo ingenii robur, ac firmitudinem, qui debeat penè dicam extempore, & rerum cauſas animo, & cogitatione complecti, & ſingula percontantibus diligenter occurrere, & immenſam penè rerum molem totis memoriæ, atque intelligentiæ viribus ſuſtinere. Hæc autem quàm feliciter expediverit, atque tranſegerit LAURENTIUS CORSINUS, non aliunde argumentum capiam, quàm ex iis, quæ vos ipſi oculis uſurpabatis. Infinitâ prope doctiſſimorum virorum frequentiâ CORSINA DOMUS celebrabatur, qui eum ſive de provincialibus controverſiis, ſive de Eccleſiaſtica diſciplina, ſive de ſacrorum cultu, ac religione conſulerent, in rebus quibuſcunque verſatum reperiebant, ac ſi totum vitæ ſuæ ſpatium in unoquoque illarum genere contriviſſet. Et cum hujuſmodi eſſet in illo rerum gerendarum uſus, mirabitur quiſpiam Religioſas Familias, etiam toto orbe terrarum celebratiſſimas, Gynæcea, Sodalitates, Collegia tam avidè ſibi CARDINALIS CORSINI clientelam, quaſi portum quemdam ab impendentibus tempeſtatibus tutum, ac ſalutarem depopoſciſſe? Innumeræ demandatæ illi fuerant hujuſmodi procurationes, ut vel

ea-

Digitized by Google

earum memoriâ retinendo cenſu obrui penè animus videretur. Adeo tamen præſto erat omnium ſaluti, atque famæ ut aliæ in dies, atque aliæ ab iis, quorum intererat, demandarentur. Et vero quî incredibiles amores non excitaret ſui Princeps ille amantiſſimus, apud quem tam faciles eſſent aditus, nulliuſque inopia, ac ſolitudo non modo populari illo, ac tribunali acceſſu, ſed ne domûs quidem ipſius adytis prohiberetur? Quid? Parumne hoc indicare credas propenſam in omnium ordinum, atque omnis fortunæ homines voluntatem, quod cum incommoda etiam valetudine uteretur, magnam diei partem, ad colloquium admitteret, quicumque à ſe vel conſilium, vel patrocinium efflagitarent? O animi magnitudinem prædicandam, & ejus verè, qui ſe non ſibi, ſed toti mundo natum exiſtimaret! Languebat viribus Princeps humaniſſimus, inſomnes ducebat noctes, ac permoleſtis toto corpore doloribus conflictabatur: ſuæ tamen ſalutis planè immemor malebat aliorum commodis, utilitatique ſervire, quàm videri minus quàm poſſet Reipublicæ providere. At verò quod a negociis reliquum erat temporis in quiete, credo, atque honeſtis animi relaxationibus traducebat: Conveniebant ſcilicet ſtatis horis ad Illum Dynaſtæ, Patricii, Proceres, Optimates, atque adoleſcentes primarii generis nobilitate, ingenio, eruditione, ac litteris ornatiſſimi, quibuſcum convivaretur interdum, & à forenſi ſtrepitu animum recrearet. Sed quid aliud conventus ille fuit, niſi bene moratæ juventutis aſylum, bonarum artium gymnaſium, ſeminarium Reipublicæ, officina ſapientiæ, ac diverſorium virtutum omnium? Quem enim *recti perſuaſorem faciliorem* invenias, ut Caſſiodori verba ponam, quàm eum *ſub cujus prædicabili converſatione cæteros quoque pudeat probabiles mores non habere*? Porrò cum plerumque fiat, ut in illa ſermonis communicatione erumpant liberiùs, quæ diu concluſa retinemus animi ſenſa, dici vix poteſt, quàm

Caſſiod. ep. 4. l. 1.

quàm uberes inde florentiſſimus ille nobilitatis cœtus caperet ſapientiæ fructus. Hærebat infixum animis ſingulare illud virtutum temperamentum, quæ quamquam in diverſa ratione ſunt poſitæ, eas tamen in ampliſſimo Cardinali mirabili nexu copulatas demirabantur. Tantam obſtupeſcebant cum ſumma amplitudine animi demiſſionem, tantam cum eximia liberalitate continentiam, tantam cum incredibili manſuetudine ſeveritatem. Neque verò hæc oſtentatione quadam probitatis, ſterilique præcipiendi ſtudio in aliorum animos inſtillabat, ut illos non exemplo ipſe ſuo, atque inſtituto vitæ genere condocefaceret: Nam ut de iis pauca dicam, quæ ad hominum charitatem, ac pietatem erga ſuperos pertinent, & in quibus cætera contineantur neceſſe eſt: quis divinam planè liberaliſſimi Principis beneficientiam poſſit oratione conſequi, cujus peramplum cæteroqui patrimonium quotannis in aliorum utilitatem effundebatur? Non commemorabo, quibus ille præmiis familiares affecerit, quàm lautè cùm in ſuburbana villa, tum in urbanis ædibus hoſpites, atque amicos exceperit, quantum pecuniæ ad augendam rem litterariam, aliaſque liberales artes contulerit. Hæc omnia tacitus præteribo, utpote quæ in omnium oculos incurrentia orationis ornamenta non poſtulant. Ad illa venio, quæ, quamvis ea occultare de induſtria ipſe vellet, palam tamen fiebant eorum, de quibus ipſe benemeritus erat, prædicatione. Qui enim religioſus ordo fuit, qui Virginum ſacrarum cœtus, quis alieno oppreſſus ære, quis egenus, quis inops, qui non munificentiſſimi Principis liberalitatem experiretur? Quid? Præter plura aureorum millia, quæ unica largitione non ſemel ad tuendam periclitantium puellarum famam impendit, præterque ingentem auri vim, quam ex privato ære in pauperes erogavit ipſo initi Pontificatus die, nonne certò conſtat ſingulis annis ab eo fuiſſe, quantum ſatis eſſet ad unius viri Principis cenſum, miſerorum egeſtati

ſtati ſublevandæ liberaliter impertitum? De Religione verò, ac pietate in ſuperos quid ego dicam? Dicam templa ſacrâ ſupellectili aucta, amplis redditibus locupletata, ac majorum ſuorum inſtituto penè à fundamentis refecta? Dicam anniverſarios Cœlitum feſtos dies omni ornatûs ſplendore, ac profuſis ab eo ſumptibus celebratos? Dicam, cum in Sacello Pontificio intereſſet, modeſtiam, atque in ſacris obeundis muneribus dignitatem? Nos ipſi quoties illum in hac Ignatiana æde, aut in proxima Xaveriana vidimus, vel cum ſuperos humi provolutus in genua demiſsè veneraretur, vel cum divinam rem faceret, vel cum ſolemnibus cæremoniis deſignatos minorum Eccleſiarum Epiſcopos inauguraret, vel cum Euchariſticum Angelorum panem ad plures horas circumfuſæ multitudini impertiretur? Video quamplurima multò exilius, atque jejunius à me, quàm pro ipſorum dignitate eſſe percurſa. Sed ad ipſum Pontificatum jam feſtinat Oratio mea. Hic enim verò non ſecus, ac Solis lumen præſtringit oculos, quominus aliò convertere aciem poſſint. Qua quidem in re quid primum, Auditores, quid poſtremum loquar? Num protractum paulò longius comitiorum exitum, ut ex accepti muneris tarditate magnitudinem æſtimaremus? Num diem S. Joanni Gualberto ſacrum, ut meritò delectum humani generis parentem eſſe conſtaret, qui magnanimâ, atque in omni vitâ perpetuâ injuriarum oblivione Civis illius Beatiſſimi manſuetudinem æmularetur? Num ſuffragatorum numerum, ac dignitatem, qui & ipſi ad illum honoris gradum idonei, eum tamen uni CORSINO potiſſimùm convenire juris jurandi religione interpoſita teſtati ſunt? Num inditum ſibimet benignitatis, & comitatis plenum CLEMENTIS nomen, ut omnia pacata, atque tranquilla eventura eſſe, tam experto nobis dato gubernatore, conſideremus? Quidquid momentis expendam ſuis, dubitare certè non poſſum, quin res tota hæc peculiari Dei im-

immortalis curâ adminiſtrata penitus videatur. Nam ſi in humanis eventibus vox ipſa, ac ſuffragatio populi, quod in proverbii loco eſt, divinum quoque judicium, ac voluntatem coarguit, poterat ne Cælum ipſum, Pontifex Beatiſſime, favere manifeſtiùs honori Tuo, quàm iis lætitiæ ſignificationibus, quas Tibi omnium ætatum, atque ordinum homines exhibuerunt? Ubi palam factum eſt, Te eſſe unum, quem quatuor jam menſium votis moderatorem expetebamus, quæ Patriciorum, ac Procerum in Vaticanas ædes irruptio fuit! Qui nationum, ac gentium plauſus! Quæ Regum, ac Cæſaris gratulatio! Atque ut omittam cætera: illo ipſo die, quo non minùs Pontificiis cohortibus, Romanoque Senatu, & univerſo nobilitatis flore ſtipatus, quàm plaudentium elatus vocibus in Quirinalem Regiam Te contuliſti, nonne immortalitatis inſtar, ac Pontificiæ Majeſtatis triumphum migrationem illam fuiſſe dicam? Perpetuum occupabat vias totius Civitatis agmen, ſeptemque ipſi colles, ac tecta urbis convulſa penè ſedibus ſuis Tibi obviam progredi videbantur. O ſpectaculum illud non hominibus modò, ſed ipſis quoque Superis jucundiſſimum! Manabant nobis ex oculis indices illæ, quas Ambroſius vocat, pietatis lacrymæ: Tu quoque ipſe Tuas humanitatis, ac benevolentiæ teſtes invicem rependebas. Quanta maximâ poteramus voce, comprecabamur, ut fauſtè Tibi proſperèque res cederent: Tu nutibus, ac dexteræ ſublatione, beatam, æternamque vitam, quæque apud Superos viget ſalutem deprecabaris. Supremam Tibi uni creditam poteſtatem Proceres gratulabantur: Tu obſervantiam jure debitam in beneficii parte numerabas, & non ſecus, ac eſſet voluntarium officii genus modeſtiſſimâ grati animi ſignificatione proſequebaris. Contentio erat utrinque: adnitebamur nos, ut filiorum pietatem erga humani generis parentem oſtenderemus: Tu, ut in filios paternum verè animum, ac benevolentiſſimum declara-

res.

res. Neque verò fruſtrata nos opinio eſt. Ubi enim ex edita iſta ſpecula univerſum Chriſtianum orbem circumſpexiſti, quid antiquius Tibi fuit, quàm ut, qui poteſtate, & honore cunctis jam hominibus antecellebas, ab eorum nullo ſalutis communis tuendæ ſtudio ſuperareris? Siquidem quæ ſtatim annonæ facilitas eſt conſecuta, viliori a Te conſtituto rerum pretio! Quàm ſapientes leges impoſitæ! Quanta ſpes bonis omnibus, ad bene de Republica ſperandum, oſtenſa! Quid mihi igitur Poëtæ veteres auream illam ætatem fabulis comminiſcuntur ſuis, cum, quemadmodum Poſidonius apud Senecam memorat, & ſapientes regnarent, & cæteris imperare Principem officium eſſet, non regnum? Nobis enim verò auream Ep. 91. ætatem obtigiſſe dicendum eſt ſub illo Principe, in quo nihil amplitudo fortunæ mutavit, niſi ut prodeſſe tantumdem hominum generi poſſet, quantum vellet. Equidem ſic exiſtimo, ad ſummam in dominatu felicitatem conducere plurimum, ut eorum, quibus benefacere velit Princeps, dijudicare merita per ſe ipſe poſſit, atque diſcernere, &, quod memoriæ litteris proditum video, Principis virtutem eſſe maximam, noſſe ſuos. Jam verò honores, magiſtratus, ac præfecturas nonne iis non ſemel eſſe commiſſas vidimus, qui, quod eas non optarent, non peterent, prope etiam recuſarent, idcirco ad illas gerendas maximè omnium idonei reperti ſunt? Antevertis benefaciendo, Pontifex ſapientiſſime, æſtimaſque ipſe priùs cujuſcumque merita, quàm æſtimentur ab iis, quibus meritorum præmia conferri debeant. Illud vero quantam nobis ocii, ac felicitatis ſpem facit, quod ad Cæſarem, Regeſque litteras humanitatis, & officii plenas dederis, quibus commonefacis illos, ut omni ſimultate depoſita, univerſa ſtudia ſua ad tranquillum, pacatumque Reipublicæ ſtatum conferant? Auditæ jam ſunt a Chriſtiano grege amantiſſimi Paſtoris voces, authoritateque Tua ſancientur, uti confidimus, pacis conditiones illæ, quæ nulla

Digitized by Google

nulla poſſint umquam indignationis aura dimoveri, nulla cupiditate corrumpi, nullis animorum perturbationibus labefactari. His vigilantiâ, ac ſapientiâ Tua partis humano generi proſperitatibus illud etiam accedit, quod eximias animi dotes, atque ornamenta in poſteros etiam Tuos admirabili quadam propagatione diffuderis: nulluſque planè eſt, qui, quam tecum habet, ſanguinis conjunctionem non eò unicè referat, ut egregios mores Tuos proponat ſibi tamquam ad imitandum exemplar abſolutiſſimum. Equidem cum Te Capitolium nuper triumphali planè ritu, & ſumma cum bonorum omnium gratulatione conſcendentem viderem, poſitaſque in fornice Farneſiano virtutum Tuarum præſtantiſſimarum imagines contemplarer: Hem, cæpi egomet ſic mecum tacitus cogitare: illæ quidem vetuſtate temporis aliquando labefactatæ concidant, atque intereant neceſſe eſt. Vivas tamen, ac ſpirantes habet in ampliſſima cognatione ſua CLEMENS, in quas non poſteritas modo poſſit, ſed ipſa etiam æternitas intueri. Quæ cum ita ſint gaude iſto tam inſigni bono, CLEMENS Beatiſſime, & eximiâ rerum præclarè geſtarum perpetuitate lætus jucundiſſima illa voluptate, quæ rectè factorum conſcientiam conſequitur, in plures, ac plures annos fruere: hoc etiam nomine quam ſimillimus Deo, cujus vicariam poteſtatem in terris geris, quod nihil velle, nihil agere omnino poſsis, quod non ſumma cum laude, atque gloria conjunctum ſit. Vive igitur diutiſsimè, vive populorum ſaluti, bonorum omnium felicitati, orbis terrarum præſidio, vive gloriæ, quæ huic ætati noſtræ dato Te illi moderatore, atque præſide contigit ſempiterna.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F I N I S.

Digitized by Google